

Н. Н. Коцан – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Р. Р. Мазурець – аспірант кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

М. В. Войчук – студент III курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі українки

Інноваційні підходи у розвитку територіально-рекреаційного комплексу Волинського регіону

Роботу виконано на кафедрі країнознавства та міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

Охарактеризовано інноваційні процеси в туризмі. Проаналізовано туристично-рекреаційний потенціал Волинського регіону. Виявлено основні проблеми функціонування територіально-рекреаційного комплексу Волині та наведено можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інноваційний проект, регіональна стратегія розвитку, інноваційна діяльність, інфраструктура, рекреація, територіально-рекреаційний комплекс.

Коцан Н. Н., Мазурец Р. Р., Войчук М. В. Инновационные подходы к развитию территориально-рекреационного комплекса Волинского региона.

Охарактеризованы инновационные процессы в туризме. Проанализировано туристически-рекреационный потенциал Волинского региона. Обнаружены основные проблемы функционирования территориально-рекреационного комплекса Волыни и приведены возможные пути их решения.

Ключевые слова: инновационный проект, региональная стратегия развития, инновационная деятельность, инфраструктура, рекреация, территориально-рекреационный комплекс.

Kotsan N. N., Mazurets R. R., Voichuk M. V. Innovative methods of approach to the development of the territorial recreational complex of Volyn region.

Key words: innovative project, regional strategy of development, innovative activities, infrastructure, recreation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Функціонування сучасної системи світового господарства тісно пов'язане з розвитком науки та практичною реалізацією її надбань в усіх без виключення сферах людської діяльності. Впровадження інноваційної стратегії розвитку господарства стає не просто пріоритетним напрямом функціонування національної системи господарювання, а першочерговим завданням внутрішньої політики держави загалом, та окремого регіону як її структурної одиниці зокрема.

Туризм – одна з провідних галузей господарства, яка характеризується швидкими темпами розвитку, рентабельність якої майже не поступається автомобілебудуванню та видобутку енергоносіїв. Туристична діяльність забезпечує левову частку експорту послуг багатьох країн світу, а також є важливою статтею надходжень до бюджету провідних країн світу [1, 6-7]. В Україні туризм визначений як одна з пріоритетних галузей. За даними Міністерства економіки України частка туристичних послуг у ВВП нашої

держави становить близько 10%. Волинський регіон характеризується як аграрно-індустріальний. Темпи промислового росту незначні, проте регіон багатий на природні та суспільно-історичні рекреаційні ресурси, займає вигідне географічне положення, що в свою чергу сприяє розвитку туристичної сфери, яка дасть змогу покращити соціально-економічну та екологічну ситуацію в регіоні. Але ефективне функціонування туристичної галузі як і інших галузей господарства потребує розробки та впровадження інноваційних підходів, що підвищить конкурентоспроможність даної сфери в сучасних ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій із цієї проблеми. Інноваційні підходи у розвитку територіально-рекреаційного комплексу Волинського регіону досліджені недостатньо. Проте теоретичне обґрунтування інновацій та інноваційного процесу загалом було висвітлено у працях Л. Л. Антонюк, інноваційний розвиток Волинського регіону В. І. Павлова та С. О. Лукіна, а вивченням рекреації і туризму Волині займались А. В. Вавринюк, Г. І. Коваль, В. О. Патійчук, Л. М. Черчик, В. В. Ядощук.

Метою даної роботи є визначення основних інноваційних підходів у розвитку територіально-рекреаційного комплексу Волинського регіону. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити низку **завдань**, а саме:

- дати характеристику інноваційних процесів в туризмі;
- проаналізувати туристично-рекреаційний потенціал Волинського регіону;
- виявити проблеми функціонування територіально-рекреаційного комплексу Волині;
- виділити основний зміст стратегії розвитку територіально-рекреаційного комплексу Волинського регіону.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі великого значення набуває розвиток інновацій, зокрема інноваційної системи конкретної країни. Теоретичне обґрунтування інновацій та інноваційної діяльності дає змогу зробити висновок, що запровадження інновацій не варто розглядати лише у розрізі економічно-промислової діяльності. У широкому розумінні інновації розглядаються як

прибуткове використання ідей, винаходів у вигляді нових продуктів, послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного характеру.

Інновації в туризмі – це системні заходи, що мають якісну новизну, результатом яких є позитивні зрушення, що, у свою чергу, забезпечує стійке функціонування та розвиток галузі загалом та конкретного регіону зокрема.

Інноваційний процес в туризмі має власну специфіку. Результативність впровадження інновацій в дану галузь виявляється через туристичний ринок і рівень задоволеності потреб туриста (рекреанта) та завдяки координації дій туристичних організацій, органів управління галуззю в регіоні, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, діяльність яких пов'язана з туризмом, а також завдяки позитивній оцінці ефективності функціонування галузі місцевим населенням. Лише подібна злагоджена взаємодія всіх елементів інноваційного процесу може призвести до конкретного позитивного результату, формою вираження якого є динамічний розвиток сфери рекреації та туризму [7].

Система принципів інноваційної діяльності в туризмі включає:

- принцип науковості, що полягає у використанні наукових знань і методів для реалізації інновацій, які відповідають потребам туристичного ринку;

- принцип системності. Розробка стратегії інноваційного розвитку туризму в межах конкретного регіону повинна враховувати фактори та умови, необхідні для задоволення потреб людей у відпочинку; ресурсні можливості регіону (економічні, фінансові, кадрові та інші); соціальний вплив на суспільство; фактори зовнішнього середовища;

- принцип відповідності інновації потребам туристів. Пропонуються тільки ті нововведення, які дійсно потрібні клієнтам, а не ті, які може виробити і впровадити туристична організація;

- принцип позитивності результатів, що складається в попередженні нерозумного, не продуманого створення і впровадження нововведення, яке може

бути небезпечним, по-перше, для туриста, по-друге, для конкретного підприємства, по-третє, для біосфери і суспільства в цілому;

- принцип іманентності інвестиційним процесам. Для проведення необхідних досліджень, розробки та матеріалізації інновацій використовуються інвестиційні ресурси, ефективність яких визначається ступенем значущості і масштабністю нововведень;

- відповідність інноваційної діяльності та її результатів рівню розвитку суспільства;

- принцип зв'язності. Процес нововведення закінчується появою на ринку продукту, який має на певному етапі свого життєвого циклу потребує створення наступного нововведення і забезпечує фінансову підтримку цього процесу;

- принцип безпеки. Будь-яке нововведення має гарантувати відсутність шкоди для людини і навколишнього середовища [7].

Серед пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в сфері туризму варто виділити наступні:

- випуск нових видів туристичних, ресторанного, готельних продуктів і послуг;
- використання новітнього обладнання і технологій у виробництві традиційних продуктів;

- використання таких туристських ресурсів, що раніше не використовувалися;
- зміни в організації виробництва і споживання традиційного туристичного, ресторанного продукту, готельних послуг;

- виявлення і використання нових ринків збуту продукції.

Виходячи з цього, розробка інноваційних підходів у розвитку територіально-рекреаційного комплексу загалом, та туристичної сфери зокрема, потребує аналізу наявних потужностей.

Волинський регіон характеризується високим туристично-рекреаційним потенціалом. Зокрема він багатий на природно- та культурно-історичні рекреаційні ресурси. До природно-рекреаційних ресурсів відносять лісові ресурси, фауністичні ресурси, об'єкти природно-заповідного фонду, водні

ресурси, мінеральні води та лікувальні грязі. Культурно-історичні рекреаційні ресурси включають пам'ятки культури (історії, архітектури, археології, мистецтва тощо), які мають суспільно-виховне значення.

Рядом вчених було розраховано індекс забезпеченості регіонів України основними видами рекреаційних ресурсів та проведено ранжування областей нашої держави за даними показниками. Перше місце (ранг 1) присвоювалось найкраще забезпеченій області певним видом ресурсу, останнє місце (ранг 25) відповідно області з найнижчим показником індексу забезпеченості. Згідно проведених розрахунків, індекс забезпеченості Волині лісовими ресурсами становить 1,585 (ранг 5), фауністичними 1,343 (ранг 12), об'єктами природно-заповідного фонду 0,199 (ранг 6), водними 2,345 (ранг 1), мінеральними водами 0,030 (ранг 22), лікувальними грязями 0,498 (ранг 2). Сукупний індекс забезпеченості Волинського регіону культурно-історичним рекреаційними ресурсами становить 1,730 (ранг 7) [2, 126].

Як свідчать вище наведені дані Волинь найбільш забезпечена водними та лісовими рекреаційними ресурсами, лікувальними грязями, на її території розташована значна кількість об'єктів природно-заповідного фонду, а також пам'яток історії, архітектури, археології, мистецтва тощо.

Водні рекреаційні ресурси включають річки, озера, ставки, водосховища. У Волинській області нараховується 130 річок загальною протяжністю 3264 км, 235 озер площею 15096 га і загальним об'ємом 943,65 млн м³, 1815 ставків із загальною площею водного дзеркала майже 4900 га, 8 водосховищ, повний обсяг води яких складає 11750 млн м³ [3, с.22]. Водойми Волині у рекреаційному відношенні володіють низкою переваг, а саме – вони характеризуються сприятливим для рекреації рельєфом дна та прибережних територій, низьким ступенем забрудненості, оскільки загальний обсяг скидання у водойми забруднених стічних вод становить 33 млн. м³ на рік, або 0,8 % від їх загальної кількості в масштабах України. Потужність наявних очисних споруд дає змогу запобігти скиданню забруднених вод без очистки [4, с. 346].

Не менш важливу роль у формуванні рекреаційної привабливості Волинського регіону відіграють значні запаси лікувальних грязей. В області виявлено 33 родовища лікувальних торфових грязей, а також значні запаси сапропелів, які використовуються у лікуванні серцево-судинної, нервової систем, хвороб суглобів, шкіри, ревматизму. Проте використання лікувальних грязей в області є незначним. У лікувальних цілях їх використовують лише у 4-х санаторіях, 3-х профілакторіях і деяких лікарнях та поліклініках [5, 289-290].

Також Волинь добре забезпечена лісовими ресурсами. Для рекреаційних цілей велике значення має здатність лісу поглинати вуглекислий газ і завдяки процесу фотосинтезу збагачувати атмосферу киснем і фітонцидами. Як свідчать дані Волинського обласного управління лісового і мисливського господарства, загальна площа лісів державного лісового фонду складає 502670,76 га., залісненість території області – приблизно 25 %.. На території області переважають ліси соснові із сосни звичайної – чисті, рідше змішані з дубом звичайним і березою; дубові – із дуба звичайного – чисті і змішані з сосною звичайною, грабом звичайним, осикою тощо; березові – з берези повислої; вільхові – з вільхи клейкої, осикові. Не менш важливими чинниками рекреаційної привабливості лісів є кількість та якість ягідників та грибів. Найпоширенішими ягідними культурами в лісах області є брусниця, лохина, ожина, суниця лісова, журавлина, малина, чорниця; найпоширеніші гриби – гриб білий (буровик), сиріжка харчова, лисичка справжня, маслюк звичайний, підберезовик, опеньок справжній, зеленушка, рядовка зелена. [6, с. 18 – 20].

Особливістю організації природно-заповідного фонду Волинського регіону є те, що на її території успішно функціонують усі види об'єктів (державні або національні заповідники, державні та національні природні парки, державні заказники, пам'ятки природи, парки, пам'ятки садово-паркового мистецтва) кількість яких постійно зростає, а якість і статус заповідності – підвищується. За даними державного управління охорони навколишнього природного середовища в Волинській області нараховується 370 об'єктів природно-заповідного фонду.

Проте їх використання з рекреаційною метою незначне, оскільки вони характеризуються низьким розвитком інфраструктури, яка відіграє значну роль у формуванні рекреаційної привабливості території.

Культурно-історичні рекреаційні ресурси Волині включають: пам'ятки археології (найбільшу їх кількість виявлено в Луцькому та Володимир-Волинському районах); пам'ятки архітектури (в області їх налічується понад 150, 101 з них – державного значення); музеї та картинні галереї (на Волині їх функціонує 10 одиниць), меморіальні дошки, обеліски, меморіали тощо [6, 290].

Незважаючи на значний туристично-рекреаційний потенціал, обсяги наданих туристично-рекреаційних послуг об'єктами Волинського територіально-рекреаційного комплексу є порівняно незначними. За даними Держкомстату та Головного управління статистики у Волинській області, кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності Волині становить лише 67044 особи, що складає 2,2 % від загальної кількості туристів по Україні, з них 5826 осіб – іноземні туристи, що становить 1,6 % від загальнодержавного показника.

Таким чином, стратегія інноваційного розвитку територіально-рекреаційного комплексу Волинського регіону повинна враховувати його основні особливості та може мати наступний зміст:

- першочерговим завданням є розвиток транспортної інфраструктури, що необхідна для повноцінного доступу споживачів до об'єктів природно-заповідного, культурно-історичного фонду;
- формування нормативно-правової бази регулювання туристичної сфери регіону, яка повинна забезпечити його стабільний розвиток та виробити механізм ефективної співпраці між приватними структурами та місцевими органами влади;
- визначення та розробка тих видів природних ресурсів, наприклад лікувальних грязей, що можуть стати основою розвитку санаторно-курортної системи регіону;
- інформаційне забезпечення діяльності туристичного комплексу регіону, що потребує координації дій між органами місцевої влади та приватним сектором;

Виходячи з наявного ресурсного потенціалу, практичною реалізацією інноваційних підходів у розвитку територіально-рекреаційного комплексу Волинського регіону, може стати проект розвитку санаторно-курортного комплексу на базі наявних родовищ лікувальних грязей.

Даний проект може бути реалізований через виконання низки заходів, серед яких варто виділити:

- розробка та затвердження інноваційного проекту розвитку органами місцевої влади, що повинна визначити на місцевому рівні пріоритетність даної стратегії та законодавчо закріпити важливість його реалізації;
- виконання техніко-економічного обґрунтування, яке в свою чергу повинне обґрунтувати економічну доцільність та рентабельність даного проекту;
- пошук інвестора та формування механізму фінансового заохочення інвестиційних надходжень, наприклад, через систему пільгового оподаткування;
- консолідація дій приватних структур та профільних державних органів, що повинне забезпечити практичну розробку даного проекту;
- реформування наявної системи санаторно-курортного комплексу, через реконструкцію наявних та побудову нових установ медично-профілактичного спрямування;
- інформаційне забезпечення функціонування проекту.

Висновки.

Волинська область характеризується високою забезпеченістю рекреаційними ресурсами, проте їх використання є досить обмеженим. Значний рекреаційний потенціал регіону є основою стабільного розвитку його рекреаційного комплексу, який неможливий без застосування інноваційних технологій.

Література

1. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навч. пос. / М. П. Мальська, В. В. Худо. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.

2. Черчик Л. М. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка. Монографія. / Л. М. Черчик, Н. В. Коленда. – Луцьк: ЛНТУ, 2008. – 235 с.
3. Ільїн Л. В. Озера Волині: Лімно-географічна характеристика / Л. В. Ільїн, Я. О. Мольчак. – Луцьк: Надстир'я, 2000. – 140 с.
4. Жук М. В. Регіональна економіка: підручник / М. В. Жук. –К.: ВЦ «Академія», 2008. – 416 с.
5. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник / Н. В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
6. Атлас Волинської області. – М.: Комітет геодезії і картографії СРСР, 1991. – 42 с.
7. Власова Н. М. Інноваційна діяльність в туристичному бізнесі / Н. М. Власова, В. В. Смирнова., Н. Ю. Семененко. Культура народів Причорномор'я. - 2009. - №176. - С.113-114.